

De Kerk is altijd in verandering Zonder verandering is er geen leven

Zuster Katharina Kluitmann over luisteren en het Synodaal Proces

De katholieke Kerk is met het Synodaal Proces op weg om een meer luisterende Kerk te worden. Wat hebben de verschillende geestelijke tradities onder religieuzen te zeggen over goed luisteren? Zuster Katharina Kluitmann, provinciaal overste van de Franciscanessen van Heythuysen, benadrukt hoe belangrijk het is dat we eerst naar elkaars ervaringen luisteren mét de daarbij horende emoties, en pas dan theologisch nadenken. “Er zijn mensen, waaronder nogal wat bisschoppen, die zeggen dat we emoties buiten het Synodaal Proces moeten laten. Maar als psycholoog kan ik zeggen: dat werkt niet. Emoties zijn deel van het mens-zijn.”

Zuster Katharina Kluitmann is doctor in de psychologie en heeft een diploma in theologie. Eind 2021 werd ze gekozen tot provinciaal overste van de zusters Franciscanessen van Heythuysen in Nederland. Ze pendelt elke week heen en weer tussen het moederhuis van de congregatie en Münster. Ze was tot voor kort ook voorzitter van de Deutsche Ordensobernkonzferenz (DOK) en in die hoedanigheid nauw betrokken bij de Synodale Weg die de Duitse katholieke Kerk eind 2019 begon. Dat was dus twee jaar voordat paus Franciscus het wereldwijde Synodaal Proces opende.

Systemische fouten

Zuster Katharina ontvangt me in haar ruime werkkamer in het klooster van Heythuysen en steekt al gauw van wal over de aanleiding voor de Synodale Weg: “Eind 2018 werden de resultaten bekend gemaakt van een grote studie naar seksueel misbruik in de Duitse kerk. Daaruit bleek overduidelijk dat misbruik niet incidenteel plaatsvond,

maar dat het kerkelijke systeem dit mede mogelijk maakte. Zo begon een intensieve reflectie in de Duitse Kerk over celibaat, priesterschap, moraal, seksualiteit en macht in de kerk. Op initiatief van de bisschoppen vond een half jaar na de presentatie van het onderzoeksrapport een studiedag plaats over de vraag welke omstandigheden het makkelijker maakten dat er misbruik plaatsvond in de Kerk. Daar is het idee ontstaan voor de ‘Synodale Weg’. Hoe deze er precies uit moest zien, wisten de bisschoppen niet. Wel gaven zij aan dat ze samen met leken wilden optrekken. In Duitsland zijn leken goed georganiseerd binnen het verband van het Zentralkomitee der Deutschen Katholiken (ZdK). Het ZdK heeft ingestemd op voorwaarde dat er ook gesproken zou worden over de positie van vrouwen. Daarmee gingen de bisschoppen akkoord.”

Naast alle 67 bisschoppen namen ook 67 leken deel vanuit het ZdK en ongeveer 67 mensen uit verschillende religieuze instellingen

en instituten. Bij die laatste groep waren drie mannelijke en zeven vrouwelijke religieuzen, waaronder zuster Katharina. “We moeten als katholieken nog veel ontdekken over synodaliteit,” stelt ze. “Hoe gaan synodaliteit en hiërarchie bijvoorbeeld samen? Wat is de specifieke rol van bisschoppen, van de paus? Wij hebben in de katholieke Kerk, anders dan in sommige protestantse of orthodoxe kerken, bijna geen ervaring met synodaliteit.”

Eerst ervaring, dan pas theologie

“Belangrijk is dat in onze uitwisselingen ook de menselijke ervaringen een plek hadden, en niet alleen de theologie. Ik kan in de catechismus van alles lezen. Maar als een goede man naast me vertelt hoe hij lange tijd heeft geworsteld met zijn homoseksualiteit en vergeefs heeft gebeden dat hij hetero zou worden, dan verandert er iets. Het stemt tot nadenken. Dat is een groot winstpunt, want bij ervaringen horen ook emoties. Er

We kunnen niet alles tegelijk. Het heeft allemaal tijd nodig. We moeten geduld hebben. Wat zeker is, is dat de Kerk altijd verandert. Zonder verandering is er geen leven.

zijn mensen, waaronder ook nogal wat bisschoppen, die zeggen dat we emoties buiten het Synodaal Proces moeten laten. Maar als psycholoog kan ik zeggen: dat werkt niet. Emoties zijn deel van het mens-zijn. De geestelijke onderscheiding van Ignatius werkt ook met gevoelens. Natuurlijk, we hebben theologie nodig. We hadden het geluk dat er onder de deelnemers ook veel theologen waren. Die wezen op zaken die verder theologisch doordacht moeten worden.”

Misschien is het meest belangrijke resultaat van de Synodale Weg wel een aspect dat in verslagen helemaal niet terug te lezen is, vertelt zuster Katharina. Ze legt uit: “Al gauw zaten deelnemers niet meer bij de eigen groep, maar helemaal tussen elkaar. Er zijn banden ontstaan tussen vertegenwoordigers vanuit de verschillende groepen. Er is echt iets veranderd, merk ik.”

Over de kritiek die de Duitse Kerk te verduren heeft gekregen, ook vanuit het Vaticaan, is zuster

Katharina zichtbaar aangedaan. “Kritiek mag natuurlijk,” zegt ze. “Maar er zijn onzinnige verwijten gemaakt. Bijvoorbeeld dat we niet katholiek zijn. Of dat we maar naar de protestanten moeten overgaan.”

Zich duidelijk uitspreken

Terugblikkend op de synodale gesprekken van de afgelopen jaren, merkt zuster Katharina op dat religieuzen een belangrijke bijdrage hebben kunnen leveren. Dat had deels te maken met hun onafhankelijke positie binnen de Kerk. “Vooral vrouwelijke religieuzen hebben zich vaak duidelijk uitgesproken,” zegt ze. “Ik heb van velen gehoord hoezeer ze dat hebben gewaardeerd. Wij konden open spreken, omdat we in hoge mate onafhankelijk staan ten opzichte van de hiërarchische structuren. Pastorale werkers, priesters en bisschoppen zijn soms bang voor hun hachje. Angst is een groot thema in de gesprekken.”

Daarnaast wijst ze erop dat een congregatie met duizend leden makkelijker synodaliteit in de

praktijk kan brengen dan een wereldkerk met meer dan een miljard gelovigen. “Wij zijn een klein bootje en niet een grote tanker. Wij kunnen makkelijker iets veranderen. Wij hebben grote instituten opgebouwd, weer afgebroken of omgebouwd. Verandering is niet erg. Ik vind het indrukwekkend hoe de Nederlandse zusters, ook op vergevorderde leeftijd, pragmatisch om weten te gaan met alle veranderingen. Voordat ik provinciaal werd in Nederland, kwam ik in de zomer van 2021 kennis maken met de Nederlandse zusters. Op een gegeven moment vroeg ik of de zusters nog vragen hadden. Een oude medezuster zei: ‘Catharina Daemen, onze stichteres, is hier begonnen; Katharina zal het hier eindigen.’”

Dienstbaarheid

Op mijn vraag welke elementen in de franciscaanse traditie een bijdrage kunnen leveren aan synodaliteit, wijst zuster Katharina op twee dingen. Ten eerste op een spiritualiteit van gemeenschap,

waarin autoriteit dienend wordt verstaan. De bestuursstructuur is eerder bottom-up dan top-down. “Voor een overste gebruiken we de Latijnse term minister, dienaar. Deze draagt geen speciale onderscheidingen zoals een ring of mijter. Vanuit de gemeenschappen worden afgevaardigden gekozen naar het provinciaal kapittel. Daar worden weer de mensen gekozen voor het generaal kapittel, en die kiest weer het generaal bestuur. De generaal overste heeft bij ons niet zo veel macht. Macht ligt op het niveau van de provincie. Er is eenheid in verscheidenheid.”

Verandering is niet erg. Ik vind het indrukwekkend hoe de Nederlandse zusters, ook op vergevorderde leeftijd, pragmatisch om weten te gaan met alle veranderingen

Tentweede wijst ze op de spiritualiteit van broeder-zusterschap die zover reikt dat ze de hele schepping insluit, zoals het beroemde Zonnelied van Franciscus laat zien. Zon en maan en rivieren zijn ook onze broeders

en zusters. In dit verband vraag ik naar een aspect van synodaliteit dat telkens wordt benadrukt door paus Franciscus, maar in de praktijk nog niet echt uit de verf komt: het luisteren naar armen en uitgeslotenen. Zuster Katharina erkent dat het belangrijk is dat dit gebeurt. Maar ze is van mening dat het Synodaal Proces wel erg veel hooi op de vork heeft genomen. “We hadden veel te veel plannen. Zoveel is nodig. Er is nu een file van dingen die moeten gebeuren. We kunnen niet alles tegelijk. Het heeft allemaal tijd nodig. We moeten geduld hebben. Wat zeker is, is dat de Kerk

altijd verandert. Zonder verandering is er geen leven. Franciscus van Assisi begon heel letterlijk met het repareren en opbouwen van een klein kerkje. Pas later begon hij de levende Kerk op te bouwen.”

Samen blijven

“Waar ik op hoop met het Synodaal Proces? Natuurlijk hoop ik dat bepaalde dingen gebeuren, bijvoorbeeld dat vrouwen gewijd kunnen worden. Ik zie geen enkele theologische reden waarom dat niet zou kunnen. Tegelijk denk ik dat we ons niet blind moeten staren of iets officieel wordt goedgekeurd of niet. Als er bepaalde ideeën leven in de wereld, dan zijn die er gewoon. Wat mij betreft zoeken we al naar gelang de context naar specifieke oplossingen. Dus dat het in een bepaald land zo wordt geregeld en in een ander land zo. Dat betekent niet dat de ene of andere manier beter is. We kunnen verschillend zijn en toch gezamenlijk blijven optrekken. Wat ik echt hoop is namelijk dat we samen blijven. Dat we mét elkaar praten en niet achter elkaars rug om. Dat wij gezamenlijk oplossingen vinden voor concrete vragen en problemen. En dat wij verscheidenheid leren zien als een rijkdom. En ik hoop dat het allemaal niet te lang duurt, omdat we mensen verliezen.”

GERARD MOORMAN

